

Särtryck ur
VÅR FÅGELVÄRLD
Årg. 16 1957 Nr 3

Fågelsträcket vid Falsterbo år 1953

(Meddelanden från Falsterbo fågelstation 10)

Av

STAFFAN ULFSTRAND

Fågelsträcket vid Falsterbo år 1953

(Meddelanden från Falsterbo fågelstation 10)

Av

STAFFAN ULFSTRAND

Observationsverksamheten vid Falsterbo fågelstation år 1953 omfattade perioden 1.8.—31.10. Under denna tid följdes sträcket dagligen från Nabben, Falsterbonäsets sydvästligaste udde, från gryningen fram till en tidpunkt, synnerligen växlande från dag till dag, då sträckaktiviteten hade sjunkit till betydelselösa proportioner. Man följde alltså helt och hållet den praxis, som utformats av GUSTAF RUDEBECK (1943, 1950) och som följts av Skånes Ornitologiska Förenings observatörer även under föregående höstar.

Fältanteckningsböcker, övriga dagböcker samt de renskrivna blanketterna med uppgifter om de dagliga sträcksiffrorna för alla arter förvaras i Skånes Ornitologiska Förenings arkiv.

Följande observatörer tjänstgjorde under längre eller kortare perioder vid fågelstationen: INGVAR LENNERSTEDT, HJALMAR MATTSSON, BENGT FRITZ, FINN LARSEN, MARTIN MARKGREN, ERIK SCHÖNBECK, LARS HALLING SÖRENSEN, GUNNAR MARKGREN, JOHN AHLGREN.

Tabell 1. Totalsumma av över Falsterbo dagsträckande fåglar 1.8.—31.10. 1953.¹⁾ (*Total number of migrating birds observed on diurnal passage at Falsterbo, 1.8.—31.10.1953.*)

	ex.		ex.
Kråka (<i>Corvus corone cornix</i>) ..	4.973	Stare (<i>Sturnus vulgaris</i>)	82.558
Råka (<i>C. frugilegus</i>)	2.096	Grönfink (<i>Chloris chloris</i>)	4.371
Kaja (<i>C. monedula</i>)	18.917	Steglits (<i>Carduelis carduelis</i>) ..	668

¹⁾ Angående siffrornas växlande tillförlitlighet se RUDEBECK (1950: 86 f.), ULFSTRAND (1956: 192 f.) eller MATHIASSEN (1957).

	ex.		ex.
Grönsiska (<i>C. spinus</i>)	17.903	<i>Circus</i> sp.	2
Gråsiska (<i>C. flammea</i>)	30	Sparvhök (<i>Accipiter nisus</i>)	6.422
Vinterhämpling (<i>C. flavirostris</i>) .	3.575	Glada (<i>Milvus milvus</i>)	52
Hämpling (<i>C. cannabina</i>)	43.143	Brun glada (<i>M. migrans</i>)	1
Kanariefågel (<i>Serinus canaria</i> »domest.»)	1	Havsörn (<i>Haliaeetus albicilla</i>) .	3
Domherre (<i>Pyrrhula pyrrhula</i>) .	294	Bivråk (<i>Pernis apivorus</i>)	19.217
Korsnäbb (<i>Loxia</i> sp.)	6.035	Fiskgjuse (<i>Pandion haliaëtus</i>) .	74
Bofink (<i>Fringilla coelebs</i>)	282.847	Svart stork (<i>Ciconia nigra</i>)	1
Bergfink (<i>Fr. montifringilla</i>) ...	16.672	Häger (<i>Ardea cinerea</i>)	28
Gulspurv (<i>Emberiza citrinella</i>) ..	5.765	Sångsvan (<i>Cygnus cygnus</i>)	33
Sävsparv (<i>E. schoeniclus</i>)	38	Knölsvan (<i>C. olor</i>)	361
Pilfink (<i>Passer montanus</i>)	11	Grågås (<i>Anser anser</i>)	1
Trädlärlka (<i>Lullula arborea</i>)	4.488	Sädgås (<i>A. fabalis</i>)	47
Sånglärlka (<i>Alauda arvensis</i>) ...	1.133	<i>Anser</i> sp.	35
Berglärlka (<i>Eremophila alpestris</i>)	15	Prutgås (<i>Branta bernicla</i>)	33
Fältpiplärka (<i>Anthus campestris</i>)	55	Gravand (<i>Tadorna tadorna</i>) ...	389
Trädpiplärka (<i>A. trivialis</i>)	12.672	Gräsand (<i>Anas platyrhynchos</i>) ..	235
Ängspiplärka (<i>A. pratensis</i>) ...	17.202	Snatrand (<i>A. strepera</i>)	1
Rödstrupig pipplärka (<i>A. cervinus</i>)	3	Kricka (<i>A. crecca</i>)	466
Skärpiplärka (<i>A. spinoletta</i>) ...	42	Bläsand (<i>A. penelope</i>)	1.440
Gulärla (<i>Motacilla flava</i>)	18.931	Stjärtand (<i>A. acuta</i>)	240
Sädesärla (<i>M. alba</i>)	878	Skedand (<i>A. clypeata</i>)	84
Talgoxe (<i>Parus major</i>)	19	Vigg (<i>Aythya fuligula</i>)	5
Blåmes (<i>P. caeruleus</i>)	164	Knipa (<i>Bucephala clangula</i>)	1
Svartmes (<i>P. ater</i>)	19.539	Ejder (<i>Somateria mollissima</i>) ..	10.557
Varfågel (<i>Lanius excubitor</i>)	3	Sjöorre (<i>Melanitta nigra</i>)	457
Sidensvans (<i>Bombus garrulus</i>) ..	9	Svärta (<i>M. fusca</i>)	99
Kungsfågel (<i>Regulus regulus</i>) ..	1	Storskrake (<i>Mergus merganser</i>) .	8
<i>Phylloscopus</i> sp.	1	Småskrake (<i>M. serrator</i>)	118
Björktrast (<i>Turdus pilaris</i>)	104	<i>Anatinae</i> non det.	1.531
Dubbeltrast (<i>T. viscivorus</i>)	265	Skarv (<i>Phalacrocorax carbo</i>) ...	77
Taltrast (<i>T. ericetorum</i>)	25	Storlom (<i>Colymbus arcticus</i>) ...	22
Rödvinge (<i>T. musicus</i>)	92	<i>Colymbus</i> sp.	42
Ringtrast (<i>T. torquatus</i>)	2	Ringduva (<i>Columba palumbus</i>)	62.511
<i>Turdus</i> sp.	9	Skogsduva (<i>C. oenas</i>)	18.425
Stenskvätta (<i>Oenanthe oenanthe</i>)	65	<i>Columba</i> sp.	1.300
Järnsparv (<i>Prunella modularis</i>) .	27	Myrspov (<i>Limosa lapponica</i>) ..	174
Ladusvala (<i>Hirundo rustica</i>) ...	10.747	Rödspov (<i>L. limosa</i>)	1
Hussvala (<i>Delichon urbica</i>) ...	4.001	Storspov (<i>Numenius arquata</i>) ..	389
Backsvala (<i>Riparia riparia</i>) ...	4.099	Småspov (<i>N. phaeopus</i>)	30
<i>Hirundinidae</i> non det.	8.934	Enkelbeckasin (<i>Capella gallinago</i>)	94
<i>Passeriformes</i> non det.	3.035	Dvärgbeckasin (<i>Lymnocyptes</i> <i>minimus</i>)	2
Tornsvala (<i>Apus apus</i>)	1.935	Roskarl (<i>Arenaria interpres</i>) ...	30
Gök (<i>Cuculus canorus</i>)	3	Kustsnäppa (<i>Calidris canutus</i>) .	337
St. hackspett (<i>Dendrocopos</i> <i>major</i>)	17	Kärnsnäppa (<i>C. alpina</i>)	3.559
Pilgrimsfalk (<i>Falco peregrinus</i>) .	40	Spovsnäppa (<i>C. ferruginea</i>)	12
Lärkfalk (<i>F. subbuteo</i>)	12	Småsnäppa (<i>C. minuta</i>)	25
Stenfalk (<i>F. columbarius</i>)	135	Mosnäppa (<i>C. temminckii</i>) ...	5
Tornfalk (<i>F. tinnunculus</i>)	322	Sandlöpare (<i>C. alba</i>)	38
Fjällvråk (<i>Buteo lagopus</i>)	126	Brushane (<i>Philomachus pugnax</i>)	567
Ornmvråk (<i>Buteo buteo</i>)	16.658	Drillsnäppa (<i>Tringa hypoleucos</i>) .	26
<i>Buteo</i> sp. vel <i>Pernis</i>	10.262	Grönbenä (<i>T. glareola</i>)	111
Brun kärrhök (<i>Circus aerugi-</i> <i>nosus</i>)	11	Skogssnäppa (<i>T. ochropus</i>)	3
Blåhök (<i>C. cyaneus</i>)	64	Rödbena (<i>T. totanus</i>)	623
		Svartsnäppa (<i>T. erythropus</i>) ...	51
		Gluttsnäppa (<i>T. nebularia</i>)	144

	ex.		ex.
St. strandpipare (<i>Charadrius hiaticula</i>)	774	Kentsk tärna (<i>Sterna sandvicensis</i>)	307
M. strandpipare (<i>Ch. dubius</i>) ..	3	Fisk/Silvertärna (<i>Sterna hirundo/paradisaea</i>)	958
<i>Charadriiformes non det.</i>	150	Småtärna (<i>S. albirostris</i>)	173
Ljungpipare (<i>Pluvialis apricaria</i>)	116	Dvärgmåsar (<i>Larus minutus</i>)	1
Kustpipare (<i>P. squatarola</i>)	281	Skrattmåsar (<i>L. ridibundus</i>)	5.137
Vipa (<i>Vanellus vanellus</i>)	1.052	Fiskmåsar (<i>L. canus</i>)	3.454
Skärfläcka (<i>Recurvirostra avosetta</i>)	82	Gråtrut (<i>L. argentatus</i>)	696
Strandskata (<i>Haematopus ostralegus</i>)	703	Silltrut (<i>L. fuscus</i>)	18
Trana (<i>Grus grus</i>)	3	Havstrut (<i>L. marinus</i>)	2
Svarttärna (<i>Chlidonias niger</i>) ..	5	<i>Larus sp.</i>	700
		Tretåig måsar (<i>Rissa tridactyla</i>) ..	1
		Labbar (<i>Stercorarius parasiticus</i>) .	7

Sträcket hösten 1953 i jämförelse med föregående säsonger

Det är naturligtvis svårt eller omöjligt att lämna en generell karakteristik av en hel sträcksäsong, ty de cirka 125 fågelarter, som inräknas på dagsträck vid Falsterbo, ha givetvis var och en sina särdrag och fluktuerar oberoende av varandra. I sina reaktionsnormer gentemot omvärlden äga naturligtvis ekologiskt besläktade arter många gemensamma drag. Detta visar sig sålunda i att sådana arter ofta uppvisa ungefär parallella fluktuationer (SVÄRDSON 1951: 101, ULFSTRAND 1956: 194).

Tab. 1 presenterar en sammanställning av årssummorna för 1953 för samtliga de arter, som iakttagits på dagsträck. Tabellen bör jämföras med motsvarande för 1942—1944 (RUDEBECK 1950), 1949—1950 (ULFSTRAND 1956) samt 1952 (MATHIASSEN 1957). För att erhålla direkt med varandra jämförbara värden har tab. 2 uppgjorts, där totalsiffrorna för perioden 13.8.—17.10. för de olika säsongerna kunna jämföras. Studerar man denna tabell, blir det första intrycket, att hösten 1953 väl ansluter sig till tidigare höstar. Varken positivt eller negativt extrema siffror, som äro så vanliga för t. ex. åren 1950 resp. 1952, äro särskilt många. Detta huvudintryck rubbas icke av de differenser, som ett närmare studium avslöjar.

Staren visar en relativt låg siffra, vilket delvis kan bero på att hösten var ovanligt mild, varför många exemplar av denna art eventuellt dröjde sig kvar till efter det sista datum tabellen omfattar. I motsats till ett sådant antagande står emellertid det faktum, att såväl kråka som kaja passerade i lika stort eller större antal som föregående år. Dock är det klart, att en relativt obetydlig rubbning i tidsförloppet av sträcket, såsom t. ex. en veckas senareläggning, kan bli av stor betydelse för årssummans storlek hos sådana arter,

Fig. 1. Fjällvråk (*Buteo lagopus*) på flyttning. Foto: NILS G. RAMBERG.
(*Rough-legged buzzard on migration.*)

vars sträck är som livligast just kring mitten av oktober, därigenom att en slumpvis olika stor del av hela antalet kommer att passera före resp. efter observationernas avslutande. Steglitsen är ett annat typiskt exempel på en art, vars sträck kulminerar vid denna kritiska tidpunkt. Bofink, hämpling och grönsiska visa betydligt högre siffror än år 1952, en säsong med generellt låga tal, men ligga fortfarande långt under tidigare registrerade maximivärden. Den förstnämnda arten har under den tid, som det hittills bearbetade materialet från Skånes Ornitologiska Förenings verksamhet i Falsterbo omfattar, givit prov på oerhörda fluktuationer. Räknar man ut ett medelvärde för årssummorna, får detta sägas i stort sett sakna relevans. Egenomligt nog var bofinken under de tre höstar, som RUDEBECKS (1950) undersökningar omfatta, mycket konstant i sitt antal. Hämplingen och grönsiskan tendera att med bred marginal överträffa de värden de nådde i början av 1940-talet, medan motsatsen i högsta grad är fallet beträffande trädlärkan. Trädpiplärkan håller sig relativt konstant med undantag för »skrällen» år 1950, och gulärkan är den till

synes stabilaste av samtliga arter. För flertalet rovfåglar gäller, att de visa högre tal än 1952 men lägre än åren dessförinnan. Pilgrimsfalken verkar stå i begrepp att bli en verklig raritet, en dyster situation, som avspeglar sig i data från både Ottenby och Falsterbo. Här kan man tala om en fingervisning åt naturskyddet att med alla tillgängliga medel ingripa för att söka rädda denna förnämliga art undan förintelse. Bivråken uppvisar hösten 1953 en veritabel jättesiffra, över tre gånger så stor som tidigare rekordnotering och fem gånger den genomsnittliga årssiffran.

För de sista arterna i tab. 2 ha inga uppgifter publicerats för 1942—1944. Svängningarna hos dessa arter ligga synbarligen i samma storleksklass som hos övriga. Jämförelsevis stabila värden visar kärnsnäppan prov på, vilket också får sägas gälla vid Ottenby.

Granskar man tab. 1, kan man finna ytterligare en hel del intressanta siffror. Grönfinken sträckte i stort antal, och en flock gråsiskor passerade på senhösten. Vinterhämlingen håller sig alltför på en mycket hög nivå jämfört med för 15 år sedan. En rad invasioner konstaterades hösten 1953; de behandlas utförligare nedan. Två ex. av ringtrast sågs på dagsträck. Total avsaknad av släktet *Aquila* i sträckprotokollen beror till okänd del på en eventuell fortlöpande nedgång i häckbeståndet.¹⁾ Tre havsörnar passerade. Knölsvanens, gravandens och *Anas*-arternas siffror äro osäkra på grund av att lokala förflyttningar mellan olika fourageringsplatser delvis undanskymma de egentliga sträckrörelserna (RUDEBECK 1943: 35). Samma sak gäller säkerligen för skarven (*Phalacrocorax carbo ssp.*), som inräknades i förvånande många individer. Utan tvivel ha emellertid skarvarna blivit talrikare kring sydvästra Skånes kuster under det senaste decenniet.²⁾ Ringduvan, en lätträknad och ganska stabil art, uppnådde en hög siffra, vilket vidare nästan överlag gäller för vardarna (speciellt brushane, st. strandpipare och kustpipare). För denna grupp del beror ökningen säkerligen till mycket stor del på intensifieringen av observationerna under sommarmånaderna, liksom beträffande skrattnåsen. Tranan lyser som vanligt med sin frånvaro i sträcktabellen, om man bortser från några ströexemplar. Den höga siffran för kentsk tärna beror tvivelsutan till stor del på lokala förflyttningar kring Nabben.

¹⁾ De övervintrande örnarna i de centrala delarna av Skåne (Böringe, Sövde, Vomb etc.) synas icke ha avtagit i numerär under de senaste 10 à 20 åren (RUDEBECK muntl.).

²⁾ DAHL (1955: 70) anger, att antalet skarvar vid Hallandskusten på senare år tilltagit.

Till de mera uppseendeväckande resultaten av de senare årens flyttfågelundersökningar i vårt land får man räkna fastställandet dels av riktade sträcktendenser eller eventuellt verkligt sträck (»miniatyrflyttning» etc.) hos en lång rad s. k. stannfåglar (RUDEBECK 1950), dels årssummornas väldiga fluktuationer hos arter, som aldrig brukat klassificeras som »invasionsfåglar» (jfr tab. 2, p. 196).

I anslutning till den uppfattning av förhållandet mellan »invasion» och »flyttning», som framförts av RUDEBECK (1950: 49 ff.), kan man betrakta dessa begrepp som endast kvantitativt skilda uttryck för samma ekologiska princip. De yttre inflytanden, som ingå i komplexet av flyttningsutlösande moment, nå hos somliga arter icke varje år det tröskelvärde, som utlöser sträckrörelser. Olika populationer av en och samma art kunna givetvis utsättas för olika sådana inflytanden under samma tidsperiod. Med andra ord är det alltså inte nödvändigt, att t. ex. svartmesens svenska och finsk-ryska populationer komma i sträckdisposition samma höst. Dessa yttre faktorer, som ingå som dominerande moment vid utlösningen av och varaktigheten i vandringsbeteendet hos de s. k. invasionsfåg-larna, torde framför allt bestå i förskjutningar i balansen mellan näringstillgång och individtäthet (LACK 1954: 232 ff.). Sambandet mellan cykliska fluktuationer i fruktsättningen hos vissa växter (gran, hassel etc.) och migrationsbeteendet hos till dessa växter i sin ekologi knutna, ofta utpräglad stenofaga fågelarter är sedan länge välkänt. Nu är det ett intressant faktum (RUDEBECK 1950: 50), att år med stark flyttningstendens hos de äkta invasionsarterna också utmärkas av påfallande sträckoro hos vissa partiella flytt-fåglar eller övervägande stationära arter. Uppenbarligen föreligger en djupgående överensstämmelse mellan reaktionsnormerna hos de cykliskt invaderande fåglarna (större hackspett, båda raserna av nötkråka, nötskrika, svartmes m. fl.) och hos de på senhösten uppträdande, partiella flyttfåglarnas sträck eller »stannfåglarnas» miniatyrflyttning (RUDEBECK 1950: 51). Här förekomma många gränsfall mellan invasionsfåglar, »reguljära» flyttfåglar och t. o. m. stann-fåglar. Hur flytande gränserna äro mellan olika kategorier framgår, om man försöker sig på att klassificera arter som sidensvans, gulsparv, björktrast, bofink, blåmes eller gråsparv!

RUDEBECKS fastställande av att de partiella flyttarnas sträck och »stannfåglarnas» miniatyrflyttning är livligast under år med

invasioner av de mest typiska »invasionsfåglarna» kommer det cykliska tidsförloppet att förlora eventuell betydelse som särmarke på begreppet »invasion». Skulle framtida erfarenheter bekräfta EDELSTAM & RAMELS (1956: 35) hypotes om cykliska beståndsförändringar även hos en rad långflyttare, utsuddas gränserna mellan invasioner och »reguljära» flyttningar än mera.

I själva verket ser det snarast ut som om den skarpaste gränsen skulle gå mellan tidiga flyttfåglar (insektsätande småfåglar, t. ex. sångare eller svalor), som ofta övervintra i tropiska trakter, och senhöstflyttarna (äktas invasionsarter, partiella flyttfåglar, »miniaturflyttare»). Dessa två kategorier motsvara ungefär vad som i tysk litteratur ofta kallas *I n s t i n k t*- resp. *W e t t e r v ö g e l* (se t. ex. STEINBACHER 1951: 58). De senare skulle enligt denna uppfattning i sitt sträckbeteende främst influeras av näringsbrist i kombination med temperaturförändringar, medan de förra i normala fall aldrig eller endast i undantagsfall skulle få känna på den förstnämnda prövningen. I enlighet med vad som ovan sagts smälta de äkta invasionsarterna väl in i *W e t t e r v ö g e l*-kategorien; för dem skulle ju enligt modern uppfattning just födotillgången i relation till individtätheten spela en viktig roll för sträckdriftens aktivering (se EDELSTAM & RAMEL 1956: 36). Någon skarp gräns föreligger naturligtvis här lika litet som annorstädes i flyttfågelvärlden. Det är lätt att nämna exempel på arter, som synas vara intermediära (taltrast m. fl. *Turdus*-arter, bofink, storspov). Endast relativa skillnader mellan olika sträckutlösande faktorskomplex' olika betydelse torde alltså föreligga.

En sak torde ha framgått av ovanstående resonemang: så länge inte en principiell skillnad har fastslagits mellan »invasionsfåglar» och andra, har det inget större intresse att klassificera den ena eller den andra arten som »invasionsfågel».

Det kan vara av intresse att här lämna en redogörelse för förekomsten på sträck år 1953 av sådana arter, som undergå cykliska förändringar i avhängighet av motsvarande fluktuationer i tillgången på näring (i dessa fall barrträdsfrön). Det rör sig alltså här om arter, som traditionellt brukas betecknas som invasionsfåglar.

Först och främst måste *s v a r t m e s e n* nämnas. Denna art fullkomligt översvämmade Skåne hösten 1953. Ända in i städernas centrala delar nådde svartmesflockarna, och man kunde i Lund få se dem klänga omkring på tornspiror, husväggar och i parkernas

Tab. 2. Totalsiffror för tiden 13.8.—17.10. Avrundade tal. (Total figures for the period 13.8.—17.10. Rounded figures.)

	1942	1943	1944	1949	1950	1952	1953
Kråka (<i>Corvus cornix</i>)	1.140	3.800	4.110	6.110	200	2.250	2.050
Kaja (<i>C. monedula</i>) . . .	2.930	20.400	16.200	27.800	5.010	7.800	13.200
Stare (<i>Sturnus vulgaris</i>)	95.900	117.000	132.000	58.200	121.000	60.100	46.600
Steglits (<i>Carduelis carduelis</i>)	0	30	90	630	170	200	180
Grönsiska (<i>C. spinus</i>) .	610	17.200	3.910	34.100	24.700	4.100	17.400
Hämpling (<i>C. cannabina</i>)	12.000	17.500	12.800	24.500	74.000	19.300	42.800
Bofink (<i>Fringilla coelebs</i>)	427.000	457.000	327.000	162.000	927.000	150.000	280.000
Trädlärika (<i>Lullula arborea</i>)	36.800	32.000	20.800	7.800	32.500	4.500	4.400
Trädpiplärika (<i>Anthus trivialis</i>)	9.300	16.800	18.400	5.000	64.300	13.200	12.600
Gulärla (<i>Motacilla flava</i>)	18.200	18.400	19.000	13.400	20.900	15.900	18.900
Ladusvala (<i>Hirundo rustica</i>)	54.000	32.900	60.200	16.700	36.000	1.700	9.620
Hussvala (<i>Delichon urbica</i>)	920	1.650	9.530	2.620	5.320	500	3.660
Backsvala (<i>Riparia riparia</i>)	14.900	4.220	15.200	850	7.050	1.000	2.190
Pilgrimsfalk (<i>Falco peregrinus</i>)	107	69	74	44	64	29	31
Tornfalk (<i>F. tinnunculus</i>)	122	218	234	345	402	107	274
Ormvråk (<i>Buteo buteo</i>) .	19.000	25.500	26.300	21.500	35.600	13.800	21.000
Sparvhök (<i>Accipiter nisus</i>)	6.430	7.000	6.910	5.850	10.360	3.230	6.020
Glada (<i>Milvus milvus</i>) .	56	57	62	61	75	40	49
Bivråk (<i>Pernis apivorus</i>)	4.630	1.290	4.570	2.470	5.020	6.180	20.000
Bläsand (<i>Anas penelope</i>)	—	—	—	1.620	2.300	900	1.320
Ejder (<i>Somateria mollissima</i>)	—	—	—	4.510	16.200	3.100	6.540
Kärrenäppa (<i>Calidris alpina</i>)	—	—	—	1.175	1.655	1.360	1.100

trädplanteringar (A. ENEMAR muntl.). I Falsterbo inregistrerades de första på utsträck den 17.9., och kulminationen inträffade den 25.9., vilken dag drygt 8.000 ex. noterades lämna Sverige över Nabben. Det måste ha varit en minst sagt remarkabel syn! Sträcket avstannade successivt i början av oktober, och de sista för säsongen antecknades den 13.10. Invasionens snabba förlopp och icke minst

Fig. 2. Svartmes (*Parus ater*). Denna art fullkomligt översvämmade Skåne hösten 1953. Den 25.9. lämnade drygt 8.000 ex. Sverige via Falsterbo. Foto: P. O. SWANBERG. (*In the autumn of 1953 a great irruption of coal-tits occurred in Scania. On Sept. 25 about 8000 individuals left the country at Falsterbo.*)

dess tidiga slut äro anmärkningsvärda fakta. Man har svårt att tänka sig, att om hela Nordeuropas svartmespopulationer varit på vandring genom Sverige, sträcket skulle ha kunnat bli så koncentrerat i tiden. Kanske kan man uttala den förmodan, att utvandrarerna härstammade huvudsakligen från vårt eget land. Till tiden sammanföll passagen på Ottenby och i Falsterbo (JENNING 1954: 57). På

det förra stället anges nämligen kulminationen ha inträffat den 23.—26.9. Den totala sträcksiffran blev av blygsam omfattning, men den ungefär lika höga ringmärkningssiffran blev ett vackert vittnesbörd om Ottenby fågelstations effektivitet i detta avseende.

Även korsnäbb (*Loxia sp.*) uppträdde i riklig mängd hösten 1953. Släktets arter kunna ju nästan aldrig skiljas under sträckflykt, men ingenting talar mot antagandet, att det som vanligt rörde sig om den mindre arten (*L. curvirostra*). Sträcket var utspritt över lång tid (8.8.—29.10.), och dess kulmination inföll i tredje augustiveckan. De högsta dagsiffrorna rörde sig om cirka 1.200 ex. (20. och 23.8.).

Större hackspett noterades också på sträck denna höst. Passagen inföll huvudsakligen under oktober, även om 2 ex. noterades lämna landet redan den 5.9.

Den i JENNINGS (1954: 57) rapport från Öland omnämnda invasionen av nötskrika, som emellertid var av blygsam omfattning, noterades nästan inte alls i Falsterbo. Jag har endast kunnat finna notiser om nötskrika i dagböckerna för den 30.9. och 4.10. (1 resp. 3 ex.). Detta är anmärkningsvärt, därför att sträcktendenser hos arter av denna typ brukar manifesteras i större kvantitativ omfattning i Falsterbo.

Gulspårven är en av de arter, som av RUDEBECK (1950: 50) be-
gagnades som exempel på en art på gränsen mellan »invasionsarter» och andra flyttfåglar. Den uppträdde år 1953 i femdubbelt större antal än året innan och sjudubbelt större än 1949—1950. Vi finna här ett fall, där starka flyttningstendenser hos de klassiska invasionsarterna åtföljas av samma fenomen hos en art med i väsentliga drag annan ekologi.

Lavinsträck hösten 1953

Som en konsekvens av det faktum, att många arter eller t. o. m. hela grupper av fåglar ha likartade krav på väderleken vid utlösandet och dirigerandet av sträcket (se nedan), inträffar det ibland dagar med exceptionellt starkt sträck av alla eller de flesta under resp. årstid på flyttning stadda arterna. För sådana tillfällen har SVÄRDSON (1950: 16, 1953: 185) myntat termen »lavinsträck».

En viktig orsak bakom uppkomsten av lavinsträck har av SVÄRDSON (1953: 185 ff.) på ett övertygande sätt visats vara temperaturförhållandena inom basområdet för sträckfåglarna över Ottenby. Ett temperaturfall inom detta område utlöser ett livligt sträck förbi Öland av alla typer av flyttfåglar (vadare, änder, tättingar etc.).

Det verkar dock sannolikt, att vindstyrka och -riktning samt molnighetsförhållanden i och för sig kunna spela en roll vid utlösningen av sträcket, speciellt hos de av termiska uppvindar beroende rovfåglarna (RUDEBECK 1950: 20).

För att man skall erhålla ett lavinsträck över Ottenby eller Falsterbo fordras emellertid icke blott att sträcket aktiveras utan även att de till sträck stimulerade fåglarna ledas att passera inom synhåll för den i regel stationäre observatören. RUDEBECK (1950: 27 ff.) har studerat rovfåglarnas sträckvägar — termen är helt på sin plats beträffande t. ex. vråkarnas extrema »smalfrontsträck» över Falsterbonäset — i samband med olika vindriktningar, och det framgår av hans uppgifter, att vinden å det allra starkaste influerar rovfåglarnas val av detaljväg över Näset.¹ Redan en ganska obetydlig omläggning av sträckrouten måste reducera observatörens möjligheter att notera de sträckande rovfåglarna. Hur förhållandena gestalta sig för t. ex. småfåglar är knappast känt. Man kan i detta sammanhang erinra om de holländska undersökningarna av bofinksträcket vid Nordsjökusten (sammanfattning hos DORST 1956: 220 ff.) och SVÄRDSONS (1949: 24) uppgifter om skrattnåsarnas sträckbeteende vid Ölands Södra Udde.

En kombination av sträckutlösande och -dirigerande faktorer måste tydligen till för erhållande av lavinsträck över en given observationspunkt. Om temperaturen är av vikt i förstnämnda avseende, så är tydligen vind och kanske molnighet av lika stor betydelse för sträckets förlopp i rummet. Om en synnerligen lycklig konstellation av omvärldsfaktorer inträffar, kan detta få till följd, att hela årssiffran för en art påverkas. Eftersom många arter ha likartade krav på sträckvädret, blir det ofta en sådan topp för mera än en art på en och samma dag (ULFSTRAND 1956: 192). Speciellt gäller detta för på väderlekssituationen mycket anspråksfulla arter, som t. ex. *Turdus*-arterna, som vanligen äro nattsträckare men som ibland slå om till dagsträck. Det synes i alla fall mycket sannolikt, att en sådan omställning av dygnsrytmiken till stor del beror på meteorologiska faktorer (se t. ex. MARKGREN 1955).

I tab. 3 har gjorts en sammanställning för belysning av dessa

¹) Förf. har själv en gång bevittnat, hur ett starkt rovfågelsträck om cirka 1.000 ormvråkar, 1 glada, 1 skrikörn, 1 blåhök m. fl. passerade mot vinden i nordvästlig riktning över Ljungen (4 km E Nabben). Enl. muntligt medd. från observatören noterades praktiskt taget inga som helst sträckande vråkar över Nabben ifrågasvarande dag.

Tab. 3. Maximala dagssiffran i procent av årssumman: data från 1953. (Maximal daily figure in percent of grand total. Figures from 1953.)

Art (Species)	Högsta dagsiffra (Maximal daily figure)	% av total (% of grand total)	Datum (Date)
Grönfink (<i>Chloris chloris</i>)	1.740	30,7	21.10.
Hämspling (<i>Carduelis cannabina</i>) .	11.214	38,5	30.9.
Domherre (<i>Pyrrhula pyrrhula</i>) ..	235	80,0	28.10.
Gulsparr (<i>Emberiza citrinella</i>) ...	1.900	31,5	20.10.
Sånglärka (<i>Alauda arvensis</i>)	345	30,5	20.10.
Ängspiplärka (<i>Anthus pratensis</i>) .	5.364	31,2	2.10.
Sädesärka (<i>Motacilla alba</i>)	483	55,0	2.9.
Blåmes (<i>Parus caeruleus</i>)	115	70,1	23.10.
Svartmes (<i>P. ater</i>)	8.041	41,2	25.9.
Dubbeltrast (<i>Turdus viscivorus</i>) .	200	75,5	20.10.
Rödvingetrast (<i>T. musicus</i>)	80	87,0	20.10.
Hussvala (<i>Delichon urbica</i>)	2.223	55,6	6.9.
Stenfalk (<i>Falco columbarius</i>)	24	17,8	30.9.
Tornfalk (<i>F. tinnunculus</i>)	69	21,4	28.9.
Ormvråk (<i>Buteo buteo</i>)	8.000 ¹⁾	c. 36	6.10.
Glada (<i>Milvus milvus</i>)	12	23,1	6.9.
Fiskgjuse (<i>Pandion haliaetus</i>) ...	18	24,3	29.8.
Ringduva (<i>Columba palumbus</i>) ..	28.800	16,1	28.9.
Brushane (<i>Philomachus pugnax</i>) .	188	33,2	23.8.
Rödbena (<i>Tringa totanus</i>)	371	59,6	1.8.

frågor. Ur denna tabell kan man utläsa, hur många procent av den totala årssumman som härrör från en enda sträckdag. Procenttalet för de valda arterna växlar mellan 18 och 87. Man kan i tabellen också se, att många arter uppnått säsongens maximala siffra på samma datum (den 20.10.: gulsparr, sånglärka, dubbel- och rödvingetrast).

En art, som hösten 1953 utmärkte sig för en osedvanligt hög siffra, är ringduvan. Arten är ett typexempel på en särdeles lättbestämd och -räknad fågelart. Dess årssiffror ha varit som följer:

År:	1942	1943	1944	1949	1950	1952	1953
Antal:	35.500	59.000	52.000	48.700	46.600	26.500	62.500

En undersökning ger vid handen, att man kan göra en enda toppdag ansvarig för denna ökning, nämligen den 28.9., då 28.800 ex. under loppet av några förmiddagstimmar inräknades på sträck över Falsterbo.

¹⁾ Inkl. c. 2.000 obest. vråkar.

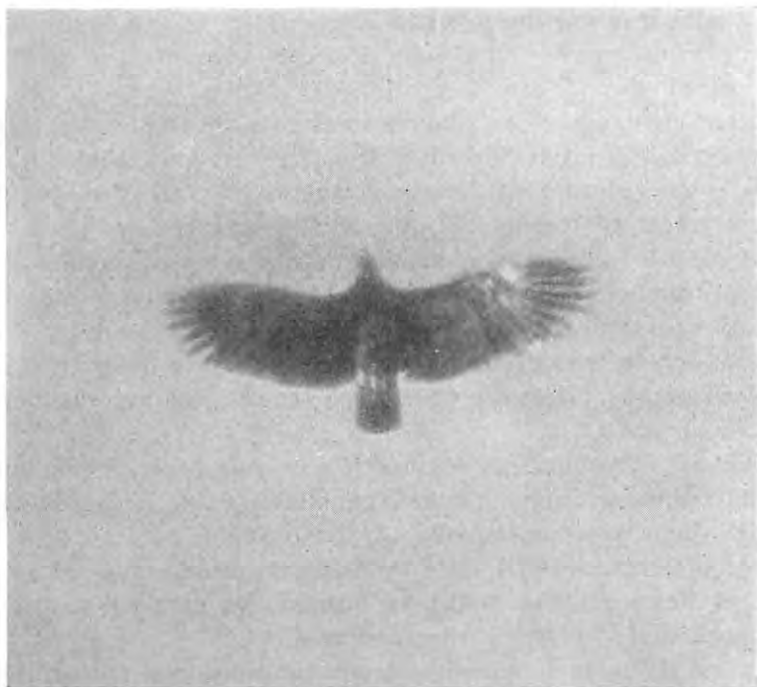

Fig. 3. Skrikörn, troligen större, över Falsterbo den 7.11.54. Foto: NILS G. RAMBERG.
(*Aquila sp. non chrysaetos*, probably a spotted eagle, at Falsterbo on November 7, 1954.)

Notiser om sällsynta fåglar

På senare år har en omprövning av inställningen till »rariteter» inträffat i ornitologisk litteratur (jfr RUDEBECK 1956). Medan dessa tidigare uppfattades som »vilsekomna» och på sin höjd tillmättes kuriosavärde, anser man numera, att förekomsten i Västeuropa av en lång rad mycket sparsamt uppträdande ostliga arter är av avsevärt teoretiskt intresse.

En dylik sällsynt gäst från ostliga trakter var det exemplar av stor piplärka (*Anthus novaeseelandiae*), som GUSTAF RUDEBECK m. fl. observerade på Nabben den 7.10. — av allt att döma femte fyndet i Sverige och fjärde vid Falsterbo. Likaledes ostlig i sin utbredning är större skrikörnen (*Aquila clanga*), varav 1 ex. iaktogs av G. MARKGREN den 13.10. under synnerligen gynnsamma betingelser. Släktet *Aquila* har blivit ett svårt problem för skåneornitologerna de senaste åren. Varje år göres ett icke helt ringa antal observationer av *Aquila*-

örnar, som icke äro kungsörn (*A. chrysaëtos*). Ibland kunna de av erfarna ornitologer bestämmas till *A. clanga*, men oftast få de passera som obestämda.

Ytterst remarkabel är observationen av en mellanspett (*Dendrocopos medius*) i fyrträdgården den 21.9. Av svartkråka (*Corvus corone corone*) gjordes ett flertal iakttagelser: bl. a. en flock om 9 ex. under sträckförsök den 6.9. Ängshök (*Circus pygargus*) noterades i augusti, och i början av september uppehöll sig på Skanörs revlar flera dvärgmåsar (*Larus minutus*) och myrsnäppor (*Limicola falcinellus*). En jaktfalk (*Falco rusticolus*) gjorde sträckförsök den 31.10. Den 15.—16.10. vistades en skärnsnäppa (*Calidris maritima*) på Nabben, och gråärla (*Motacilla cinerea*) på sträckförsök antecknades den 23.9., 8.10. och 12.10.

Efter all erfarenhet hör entitan (*Parus palustris*) till våra minst flyttningsbenägna arter. Summa summarum ett ex. har hittills kunnat ringmärkas på Ottenby (JENNING 1956) och intet enda vid Falsterbo (ENEMAR 1957). Med tanke på att arten saknas som häckfågel på Falsterbonäset är det av intresse, att en flock på 10-talet ex. uppehöll sig i fyrträdgården den 21.9.

Ett av de mest intressanta dragen i senhöstens fågelsträck är uppträdandet av s. k. stannfåglar (se ovan p. 194) på sträck eller sträckförsök (RUDEBECK 1950: 50 ff.). År 1953 konstaterades sträckförsök av bl. a. spillkråka (*Dryocopus martius*), gröngöling (*Picus viridis*), gråsparv (*Passer domesticus*), skata (*Pica pica*) och nötskrika (*Garrulus glandarius*). Antalet var i samtliga fall ringa, och och försöken konstaterades vid intet tillfälle med säkerhet leda till bortsträck. Andra år ha däremot en eller flera av dessa arter setts lämna Sverige (RUDEBECK 1950, ULFSTRAND 1956, ENEMAR 1957).

LITTERATUR

- DAHL, E. 1955. Vinterhavsfågel i Steningeområdet, Halland. F. o. Fl. 50: 74—79.
DORST, J. 1956. Les Migrations des Oiseaux. Paris.
EDELSTAN, C. & RAMEL, C. 1956. Fåglarnas flyttning. Stockholm.
ENEMAR, A. 1957. Ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo fågelstation 1954—1956. Medd. från Falsterbo fågelstation 8. VF 16: 20—36.
JENNING, W. 1954. Verksamheten vid Ottenby fågelstation 1953. Medd. nr 17 från Ottenby fågelstation. VF 13: 53—76.
— 1956. Verksamheten vid Ottenby fågelstation 1955. Medd. nr 21 från Ottenby fågelstation. VF 15: 151—176.
LACK, D. 1954. The natural regulation of animal numbers. Oxford.
MARKGREN, M. 1955. Svartmesar och stenskvättor, några data och reflexioner om flyttning. VF 14: 45—47.
MATHIASSEN, S. 1957. Fågelsträcket vid Falsterbo 1952. Medd. från Falsterbo fågelstation 9. VF 16: 90—104.

- RUDEBECK, G. 1943. Preliminär redogörelse för fågeliakttagelser i Skanör och Falsterbo hösten 1942. VF 2: 1—30, 33—58, 65—88.
- 1950. Studies on Bird Migration. VF, Suppl. 1.
 - 1956. Some aspects on bird migration in the western palaearctic region. BERTIL HANSTRÖM, Zool. Papers in Hon. of his 65th Birthday: 257—268. Lund.
- STEINBACHER, J. 1951. Vogelzug und Vogelzugforschung. Frankfurt/Main.
- SVÄRDSON, G. 1949. Skruvflykt hos flyttande mäsar. Medd. nr 4 från Ottenby fågelstation. VF 8: 13—33.
- 1950. Verksamheten vid Ottenby fågelstation 1949. Medd. nr 6 från Ottenby fågelstation. VF 9: 11—33.
 - 1951. Verksamheten vid Ottenby fågelstation 1950. Medd. nr 7 från Ottenby fågelstation. VF 10: 97—124.
 - 1953. Visible migration within Fenno-Scandia. Ottenby Bird Station Report No. 14. Ibis 95: 181—211.
- ULFSTRAND, S. 1956. Fågelsträcket vid Falsterbo 1949—1950. Medd. från Falsterbo fågelstation 7. VF 15: 187—199.

S u m m a r y : The autumn migration at Falsterbo in 1953. Reports of the Falsterbo Bird Station. No. 10.

Regular observations of the visible migration at Falsterbo, the S. W.-most point of the Scandinavian peninsula, were carried out from August 1 until October 31, 1953, under the auspices of Skånes Ornitologiska Förening. Daily watch was kept from dawn until migratory activity had dropped to insignificant proportions. The annual totals are given in Table 1 which should be compared with corresponding tables given by RUDEBECK (1950), ULFSTRAND (1956), and MATHIASSEN (1957). The discussion of the varying reliability of the figures in RUDEBECK (op. cit.) and ULFSTRAND (op. cit.) should also be consulted. Table 2 presents the annual figures for the same period each year.

An important factor concerning late migrants is the temperature conditions, mild weather probably causing many specimens of *Sturnus*, *Alauda*, and *Corvus* etc. to delay their migration until after the end of the observation period. Among the most remarkable figures of the present season was that of *Pernis apivorus*. Some 20,000 specimens of this species were counted. The previous highest annual figure was about 6,000. *Falco peregrinus* is decreasing in this country, which is evident from the records of Ottenby as well as Falsterbo.

On the whole, the autumn of 1953 was rather «normal» in comparison with previous seasons. Extreme figures, positive or negative, were scarce when compared to those from 1950 and 1952, respectively. It is a fact, however, that amazingly large fluctuations occur in most species. The reason for these fluctuations has been discussed briefly by ULFSTRAND (1956).

Great irruptions were recorded in *Parus ater*, *Loxia sp.*, and *Dendrocopos major*. All three of them are dependent on the fruits of conifers in their nutrition ecology. There was a simply enormous quantity of *P. ater*. On one single day about 8,000 individuals were seen to leave the country. The irruption passed over rapidly, lasting from September 17—October 13, the peak being attained in late September. The brief duration probably indicates that the origin of the birds was not very distant. The irruption of *Loxia sp.* (probably only *L. curvirostra*) culminated in the third week of August with a maximum daily passage figure of 1,200 specimens. The passage of *D. major* occurred mainly in October.

In accordance with the view advanced by RUDEBECK (1950) no principal difference

is thought to exist between migration and irruption («Invasion»). Too many borderline cases unite the extreme types. Since it has been shown by RUDEBECK that the migratory activity in certain «resident» birds and partial migrants undergoes cyclical fluctuations (synchronized with the true irruptions!), the cyclical rhythm is no valid distinctive criterium of irruptions. Fundamental accordance seems to prevail between irruption birds, partial migrants, and also resident species performing «miniature» migration, and no sharp limits can be drawn inside this group. In contrast to this category of «Wettervögel» one finds the «Instinktvögel». The former group is in its migratory behaviour directly adapted to response to meteorological conditions and/or food shortage in relation to population density (LACK 1954). Intermediary cases are however numerous also between these groups.

Some striking cases of avalanche passages (SVÄRDSON 1953) were noted in 1953. The external factors producing an avalanche seem to be a combination of releasing and directing meteorological circumstances. Temperature has by SVÄRDSON (op. cit.) been demonstrated to exert a profound influence on the release of migration. Wind direction and force has by RUDEBECK (op. cit.) been demonstrated to determine the choice of flight path over the Falsterbo peninsula. Since even minor disturbances in the «normal» route will make the migrating birds invisible to the stationary observer, wind conditions will obviously play an important role for the picture of the migration as mirrored in the migration tables. When an optimal constellation of releasing and directing external factors occurs, very great numbers of birds of different types will pass over the observation point. As a matter of fact, one single avalanche may affect the annual total of a species very much indeed. As demonstrated in Table 3, a great proportion of the annual total often consists of one day's passage. The high figure of *Columba palumbus* can be said to have been caused by the avalanche of September 28, when approximately 29.000 specimens of this species were counted in the course of a few morning hours. Especially those species which are normally nocturnal migrants, like *Turdus sp.*, will have a considerable proportion of their annual figure concentrated to one or two days. Only special atmospherical conditions will make these species switch over to diurnal migration.

Among the rare birds recorded in 1953, the fifth Swedish record of *Anthus novae-zeelandiae* should be mentioned.
